

ארן יצחק (אהרונוביץ)

כינוי: אייק

נולד ב-27.8.1923 בדנציג, גרמניה, עלה לארץ ב-1934

ה ע ס נ ה ר י ס ' 0

החלטתי אז להצטרף לאחת מאוניות המעפילים, Atlantic או Pacific שהפכו שוב להיות אוניות משא. גרעין הצוות ב-Pacific היה משדות-ים (יהודה רותם, גד קמפינסקי ואחרים). הם "הלשינו" לרב החובל שבכוונתי לערוק במרסין, תורכיה, שלשם הפליגה האוניה. תכננתי להגיע משם לארזרום, ארמניה, ולחבור לצבא הרוסי שנלחם אז בהיטלר.

(כדי למנוע אי הבנות: מאז הרצחו של מרשל טוחצ'בסקי ב-36' וגירושו של טרוצקי ע"י סטאלין, הייתי אנטי סטליניסט מובהק).

עתה, במפח נפש ובחצי ייאוש החלטתי לעלות לאוניה הראשונה שתזדמן, וזו הייתה ה-Sophie, שעליה עליתי בנובמבר 41'. הצוות היה כמעט כולו יהודי, רובם אנשי כרם התימנים, ת"א.

תחילה הפלגנו לטוברוק/אלכסנדריה/חיפה. הובלנו לחיפה אלפי שבויים איטלקים שנישבו בלוב. גנרל רומל עמד אז בשערי בנגאזי.

אח"כ הפלגנו בים סוף (ערך/סואץ). זכור לי ליל סדר נפלא ב-42' בבית יהודי/תימני בערן. באוניה זו הפלגתי כ-8 חודשים וביולי 42' שמעתי על "יצור" חדש שקם בארץ: הפלי"ם. "לשכת הגיוס": קיבוץ שדות ים בקרית חיים. אצתי לשם וביקשתי מאהרון מגד (חבר תנועה מת"א וחבר הקיבוץ) שיסדיר לי פגישה עם יצחק שדה ואורי יופה ממערן/מחנות העולים. אחרי הפגישה איתם והסבר שלי מה רציתי ברוסיה, הם קיבלו אותי לקורס הראשון של הפלי"ם שהתחיל בנובמבר 42' בקיבוץ שדות ים, שעבר כבר אז לקיסריה.

ניסיוני "הרב" כימאי (תשעה חודשים) היה לי "כרטיס ביקור" חשוב, כי בין אנשי הקורס הראשון לא היה אף אחד שהפליג קודם לכן באוניות, אף כי היו שם מדריכים עם ידע ימי רב כמו שמוליק טנקוס (אח"כ מפקד חיל הים). בהיותנו בקורס היתה חנה סגש "האקונומית" בקיבוץ. הקיבוץ היה במצב כלכלי קשה, והיא קימצה במנות האוכל שסיפקה לפלי"ם. היחסים היו לעיתים מתוחים, אולם בסוף הקורס "השלמנו" וחנה ומנחם כהן (צ'רצ'יל) ואני הצגנו הצגה היתולית לכל הקורס ביום סיומו.

נולדתי ב-27.8.23. גרנו בדנציג. תושבי דנציג היו גרמנים. למדתי בבי"ס גרמני וזו היתה שפתי. אבי עלה ארצה ב-1932 בסרטיפיקט. הוא חזר כדי לחסל את רכושו ובמאי 1934 עלתה כל המשפחה.

אבי, בורגני-ציוני, מעריך ז'בוטינסקי, רשם אותי, כטוב בעיניו, בבי"ס תיכון למסחר.

אני עוד בדנציג, בגיל 8, הייתי חבר "הבונים" ובארץ הצטרפתי ל"מחנות העולים". בביה"ס, שהיה בורגני וימני קיצוני, אחרי שהבעתי מדי פעם את דעותי בפומבי, "סולקתי" מביה"ס ונרשמתי לבי"ס גורדון שהכין תלמידים ל-Palestine Matriculation. עברתי בחינות אלה ביוני 1940. באותה שנה התחיל תהליך הפילוג ב"מחנות העולים", כשחלק מהתנועה הוא מפא"י והחלק השני - אחדות העבודה. באוגוסט 1940 יצאנו להכשרה והצטרפתי לקבוצה שיצאה לקיבוץ יגור. מהכשרת יגור נשלחתי לעבוד בחיפה כתמיכה בקיום ה"קומונה" של מדריכי התנועה בחיפה.

עברתי בנמל חיפה, בבניית הביצורים שהבריטים הקימו אז על שובר הגלים. יום אחד, בסתיו 1940, אני מגיע לעבודה ורואה את אוניית הנוסעים "Patria", כשחרטומה שקוע במים, כמאה מטרים ממקום עבודתי. האוניה, שהכרתיה, כי ראיתי אותה מדי יום, שקעה אחרי ש"ההגנה" הדביקה לה פצצה. סיבת המבצע: מניעת הפלגתה לאי מאוריציוס שלשם החליטו הבריטים לגרש מעל לאלפיים מעפילים שהורדו מהאוניות: Pacific-1 Atlantic, שאף הן עמדו בנמל. בפיצוץ האוניה נהרגו כמאתיים חמישים (!) מעפילים. משום מה הפצצה גרמה נזק מעל המתוכנן.

אותו בוקר נדבקתי בשתי מחלות: האחת - עליה ב' מ"חולי" זה נגמלתי, כי הרי "כבר פתוחים השערים, חי שמיים..." . השנייה - "מחלת" הים - שממנה כנראה עוד לא נרפאתי כליל.

ב-1941 הוטלה על הכשרת יגור מכסה של שלושה "מתגייסים". בצבא הבריטי שימשו אז יהודים פלסטינאים כנהגים, מלצרים, בוני גדרות וכו'. רציתי ללחום בהיטלר ודרשתי להיות במכסת המתגייסים, אך כוונתי היתה לחבור לצבא הרוסי.

אחרי פיזור הקורס נפגשתי עם יצחק שדה ואמרתי לו שלדעתי עלי לחזור לים, כדי לרכוש נסיון. קיבלתי הסכמה "בלתי רשמית" ועליתי, עם חבר מימי ת"א, שאול אבני, על מיכלית נורבגית Nyholm שהפליגה לימים רחוקים (הורו, דרום אפריקה וכו'). בהגיענו ארצה בפעם הראשונה בשנים אלה, הצטרף גם שאול לפלי"ם.

מאז כתבתי בקביעות מכתבים לאנשי הפלי"ם מנמלים שונים (בומביי, קובלנקה, קייפ טאון, מנצ'סטר) ויצחק שדה פירסם אותם בסידרה בעיתון "למרחב" בשם "מלח עברי מספר" (אחרי שיפורים בסגנון כמובן). מאז, בכל עת שאוניותינו פקדו את נמלי מצרים (לארץ לא הגיעו) היינו נוסעים ליומיים ארצה ואז כינסו כנסי פלי"ם, בהם סיפרנו על "מעללינו", כשהם - רחמנא ליצלן - נבצר מהם כלל להפליג באוניות.

אירוע חשוב, כך נראה לי: ב-3 במאי '45 יום אחרי תום המלחמה בהיטלר, הפלגנו באוניה בריטית Samelyde מארה"ב לנמל סלוניקי עם מטען חיטה לרעבי יוון. כעשרה מייל מהנמל ואני ההגאי, עלתה האוניה על מוקש והגיעה בקושי לסלוניקי. נשארנו שם לתיקון כחודש ומדי יום ביקרנו ברובע היהודי. עד ערב המלחמה גרו שם כ-60 אלף יהודים. מצאנו מהם שנים עשר בלבד (!) שחזרו הביתה, האחרים - רובם הושמדו (כמובן בארץ היו אלפי סלוניקאים שהגיעו עוד בשנות ה-30).

אחרי אוניה זו הגעתי ללונדון שם סיימתי ב-45 בחינות לתעודת קצין שני, ואחרי הפלגה של עוד כשנה וחצי עברתי בחינות לתעודות קצין ראשון.

בהיותי בלונדון קיימתי פגישות קבועות עם אנשי "המוסד לעליה" (טדי קולק, זאב שינד, אהוד אבריאלי). הם הורו לי להגיע בהקדם לארה"ב. הגעתי לניו-יורק והתייצבתי אצל זאב שינד שכבר עבר לשם וביקשתי הוראות.

נשלחתי לכולטיומור שם עגנה האוניה President Warfield, (היא "יציאת אירופה תש"ז" - אקסודוס).

אוניה זו נבנתה ב-1927 כמעבורת פאר ושימשה לעשירי האזור להפלגות קצרות ב-Chesapeake Bay, מפרץ סגור ושקט. שתייה היתה תמיד למכביר, גם בתקופת ה-Prohibition, בארה"ב. האוניה הושקה ב-27 בידי הגברת Simpson Taylor, שנישאה לאחר מכן לנסיך מ-Wales, ולולא זה "התפוסטר" ע"י צ'רצ'יל בגלל אהדתו לנאצים, היתה אמורה להיות אשת מלך אנגליה.

ב-1940, אחרי פרוץ המלחמה, החליט הנשיא רוזבלט לשלוח אותה לאנגליה על בסיס "החכר והשאל". במסעה לאנגליה היא טורפדה ע"י הגרמנים, אולם לא שקעה, והגיעה בכוחות עצמה לגלוגו, סקוטלנד. האנגלים השתמשו בה במשך 4 שנים כאוניית לימודים לפרחי קצונת הצי הבריטי, כך שהבריטים הכירו בה כל סיפון וכל בורג.

ב-1944 אחרי פלישת בעלות הברית לצרפת (D-Day) העבירו אותה האנגלים לחופי נורמנדיה מול אזור הפלישה

וכמאה מטר מהחוף.

ב-1986 החליטו הבריטים לפתוח לעיון חופשי לקהל את המסמכים "הסודיים" של שלטונות בריטניה עד סוף '47. שם ראיתי לראשונה את תיעוד העובדות של הצד האנגלי על המצוד וההכנעה של ה-Exodus, בין היתר מסמכים המעידים על ה"כנס" של ראשי השלטון הבריטי על סיפון ה-Exodus/President Warfield שעגנה אז מול חופי נורמנדיה. בכנס זה נכחו צ'רצ'יל ומונטגומרי שהשקיפו מהאוניה לחוף, כמה מאות מטרים, נורמנדיה שנכבשה כבר ע"י בעלות הברית.

ב-46 הגעתי כאמור לכולטיומור וראיתי לראשונה את ה-Exodus (היא President Warfield). באוניה נעשו אז שיפורים לפני הפלגתה. הצוות היה כולו יהודי/אמריקאי, חוץ מרב החובל והמכונאי הראשי, שני גויים שכירים, וכומר הכנסיה "האוניברסלית", עיתונאי, בשם ג'ון גראוול, איש מופלא, שהצטרף אלינו כמתנדב.

האוניה הפליגה בפברואר '47 וביציאה מנורפולק פקדה אותנו סערת הוריקן קשה. הרך צינורות לשלול העוגנים חדרו מים לאוניה, גם למחסנים, ורב החובל שידר קריאות S.O.S וחזרנו בכוחות עצמנו לנורפולק כשסביבנו אוניות שבאו אחרי שידור ה-S.O.S. בנורפולק ירד רב החובל ובמקומו בא ר"ח ויגו טומפסון האמריקאי/נורבגי בעל תושייה ואומץ לב. אז גם ירדו חלק מהמתנדבים היהודים ובאוניה נשארנו "הגברים". אני הייתי הקצין הראשון.

עתה החלה כל העיתונות לכתוב למכביר על אוניה זו, ונגמר עידן המחותרת. מאז ועד הפלגתה הסופית, כחצי שנה לאחר מכן, היו האנגלים בעקבותינו בכל נמל, דבר ששינה אוניה זו לחלוטין מכל אוניית מעפילים אחרת. היינו נפגשים מדי פעם עם אנשי הצי האנגלי בבארים שבמרסיי ופורט דה בוק, והפגישות נגמרו לא פעם בתיגרות ידיים.

מאחר ולאנגלים היתה השפעה על ממשלת צרפת היה עלינו לעבור לנמל קטן באיטליה, פורטו וונרה. שם שהתה האוניה כשלושה חודשים והוכנה לקבלת המעפילים, בניית המיטות/דרגשים, המקלחות, בתי הכסא וכו'. באיטליה היתה אז בראש המוסד עדה סירני, אלמנתו של אנציו סירני ז"ל. אחיו היה סנטור איטלקי בעל השפעה. באיטליה ביקר אז ראש המוסד שאול מאירוב, כולם הכינו שאוניה זו, הגדולה מכולן והמוכרת לאנגלים, תמלא תפקיד משמעותי בהעפלה. כאן עלו המפקד מטעם "ההגנה" יוסי המבורגר, והמלווים: מיכה פרי, אחראי על המעפילים, עזריאל עינב, אלחוטאי, מיירי, כלכלה, סימה, עזרה ראשונה. על כל הכנות האוניה היה אחראי אברהם זכאי, ידיד ממחנות העולים, ובעל תושייה רבה.

במאי '47 היה עלינו שוב להעתיק מעגן ולחזור לפורט דה בוק שליד מרסיי שבה סיימנו את הכנת האוניה. האנגלים היו כל העת בעקבותינו. יוסי, המפקד, יצא למחנות המעפילים להסדיר את הבאתם לאוניה.

כעשרה מייל מהחוף - כלומר, הרבה מחוץ למים הטריטוריאליים, וכשנהיה מול חוף ת"א, שם חיכו לנו בחוף פלוגות של הפלמ"ח, לעלות על החוף ולהוריד את המעפילים בחוף ת"א, לשם כך היו על סיפוננו דוברות וכל הצידוד הדרוש.

הדרך מצרפת לנמל היעד, תל-אביב, היתה מרתקת, מעניינת וגם משעשעת. אוניות הצי הבריטיות פנו אלינו מדי כמה שעות ברמקולים שלהם והזהירו את המעפילים על מה שצפוי להם אם נמשיך בדרכנו. על כל פניה כזו נענו במערכת השידור המשוכללת שלנו (מתנת יהודי בולטימור), בתשובות מלעיונות והיתוליות ומדי פעם גם ניגנו להם את המנום, God Save the King. המעפילים היו במצב רוח מרומם.

כשהתקרבו לחופי הארץ, התקרבו מאד לחופי מצרים, ומוצא תעלת סואץ, כדי שאוניות רבות ככל האפשר תראינה אותנו. זאת כדי שתהיה לנו עדות בכל בית משפט בין לאומי במידה והאנגלים יתקפו אותנו בים הפתוח.

הגיע הלילה הגורלי, בו התקרבו לחופי עזה, והאנגלים החליטו לתקוף במרחק רב מהחוף.

ב-1986 עיינתי במסמכים שנחשפו ב-P.R.O.

(Public Record Office) וקראתי: חילופי מברקים בין ארמירל Watson, מפקד ה-AJAX ו-Cunningham, הנציב העליון. Watson הבריך שאין כל סיכוי לכבוש את Exodus בתחום 3 מייל, המים הטריטוריאליים, והנציב העליון פקד עליו לתקוף בים הפתוח, וזהו שוד ים. ואכן הם תקפו באש חיה בים הפתוח, 22 מייל מהחוף כפי שמאושר בדוקומנטים שלהם ב-P.R.O.

בדרך הוכנה האוניה להגנתה: רשתות תיל, צינורות המים מסביב לאוניה חוברו לדוודים בחדר המכונות כדי להתיז בהם דלק וקישור לוחט, סירות ההצלה הוצאו מעבר לדופן, הוכן ההגה הרזרבי בתחתית ירכתי האוניה וכו'.

לא עלה בדעתנו שהם יתקפו ממש בלב ים, דבר שאסור איסור גמור: לתקוף אוניה בדגל הונדרס, ושטה על פי חוק, ובימי שלום.

ואכן כך הם עשו, כ-10 דקות אחרי חצות הם כיבו את אורותיהם והודיעו לנו ברמקול:

You are now entering the territorial waters of Palestine. במשך 4 שעות הם נגחו באוניה, זוגות של משחתות, אחת מכל צד ושברו את כל צידי המבנה העילי. האוניה עצמה לא היתה בכל סכנה, כי בגלל המבנה שלה הם לא יכלו כלל לגעת בגוף האוניה עצמו.

במשך שעות ארוכות אלה הם הצליחו להנחית אלינו רק 17 אנשי Royal Marines, כי אונייתנו היתה גבוהה בהרבה משלהם. בתקיפה הראשונה הם "כבשו" את חדר ההגה, הלמו בקצין השני, ביל ברנשטיין, ובי באלות עופרת, ידו ופצעו את ההגאי ביל מולמן בסנטר, ואחרי תיגרה קצרה העיפו אותנו מחדר ההגה.

כתשיעי ליוני בערב חמקנו מהאנגלים ללילה אחד ויצאנו והגענו עם שחר לנמל סט. במחנות אירגנו 4,500 מעפילים להגיע ביחד תוך שעות ספורות לאוניה.

ב-10.7.47 הגיעו ועלו לאוניה תוך כמה שעות בסדר מופתי, מבצע כלל לא פשוט. האוניה עמדה במקום לא מתאים לאוניה בגודל וסוג כזה. על מנת לצאת משם לים היה צורך בגוררת ונווט, להם שולמו שלושה מליון פראנקים כדי להגיע ב-10.7 אותו לילה, אך הם העדיפו לא לבוא. היה עלינו להכין את היציאה ללא נווט וגוררת.

למחרת נקראתי, כרב חובל, ל-Montpellier, בירת המחוז. כאן הודיע לנו המושל שארל ווייס (אח"כ נודע לי שהוא יהודי) שהאוניה לא תפליג והנוסעים/מעפילים ירדו ממנה. ידענו שעלינו לחמוק מהנמל בכוח עצמנו, דבר שהוא כמעט לא ניתן.

למחרת, ב-11.7 הוטל עלי להוציא את האוניה ללא גוררת. לא היה מה להפסיד, כי לאותו יום הוכנה המשטרה המקומית להוריד את המעפילים. גם לו היינו נתקעים ביציאה ללא גוררת, לא היה קורה דבר גרוע מהגוררת המעפילים ממנה, שתוכנה כבר לפרטיה. באותו יום נודע לנו שבפריז התקיימה אז ועדת מארשל (שר החוץ האמריקאי) ובה משתתפים בוויין, שר החוץ הבריטי, ראמדיה, ראש ממשלת צרפת ואחרים. בוויין תבע לעצור מיד את האוניה, ולהחרימה ולהוריד ממנה את המעפילים.

בלחצו היתה ממשלת צרפת חייבת לבצע את דרישתו.

בשעה 01:00 חתכנו את כבלי הפלדה שבה היתה האוניה קשורה לחוף. אחד מהם נתפס במדחף וביל בורנשטיין, הקצין השני (איש שאח"כ נפצע בקרב במכת אלת עופרת על ראשו ונפטר במיטתי באותו לילה) צלל כדי לשחררו והתחלנו ביציאה. בעזרת הקצינים הצלחתי איכשהו להוציא את האוניה, אחרי שהיא עלתה על שרטון, ויצאנו לים הפתוח. היידד!! מיד עם צאתנו נתלוותה אלינו משחתת בריטית, ולמחרת הצטרפו אליה עוד חמש משחתות והסיירת הנודעת AJAX.

צי אדיר זה ליווה אותנו כל הדרך וכל אוניה שעברה על ידינו שאלה מה פירוש הצי הענק הזה, שבמרכזו שטה אוניית נהרות מוזרה. היה לי חשוב שבכל ההפלגה יראו אותנו מאוניות אחרות, כפי שיוסבר להלן. בדרך חלפנו על פני משחתת בריטית אחרת שבה הפליג המלך האנגלי לדרום אפריקה, אך הוא לא זכה לליווי צי כזה. היתה לאונייתנו תכונה אחת שבה התכוונתי להתגבר על המצוד והוא השוקע במים הנמוך שלה - 8 רגל - כאשר לכל האוניות הבריטיות סביב היה שוקע של לפחות - 20 רגל. ניסיתי את הדבר לראשונה על יד האי למפרוזה ושוב ליד אלכסנדריה. התקרבותי לים הרדודים ובשלב מסוים חייבות היו אוניות הצי לשנות את גתיבן.

ענה ידעתי שבידינו "נשק סודי" שאין להתגבר עליו. תכננו להפליג לכיוון עזה ושם לשנות את הנתיב לכיוון צפון -

המנון הפרטיזנים, והמעפילים כולם חברו אליו בשירה: "אל נא תאמר הנה דרכי האחרונה..."
 אחרי שיצאנו ממחבראנו ניתנו לי הוראות להגיע לרומניה כדי לעלות לאחת משתי אוניות המעפילים (Pan York/Pan Crescent). האוניות עמדו מוכנות להפלגה בנמל בים השחור.

אחרי תלאות יצאנו מהדרדנלים ואוניות המשחית ובריטיות נתלוו אלינו. מפקד שתי האוניות, יוסי הראל, הזמין לאוניה שבה היה (Pan York) ובידידות רבה הפליגו איתנו לפאמאגוסטה, קפריסין. שם העביר לנו יוסי את הוראות יושב ראש הסוכנות ש"על כולנו לרדת מהאוניות". אנו - גם גר הילב, ישראלי שהיה רב חובל ה-Pan York, סרבנו. ראיתי את עצמי כממלא פקודות הפלמ"ח/פלי"ם, ולא של יו"ר הסוכנות.

נשארו באוניות, אחר הורדת 15,500 המעפילים למחנות ההסגר. במשך חצי השנה שבה היינו באוניות אלה, קרו לא מעט דברים מעניינים, משעשעים ובעלי משמעות. אט-אט החלפנו את הצוותות הזרים באוניות ביהודים שהוכרחו מהמחנות. תחילה היו על כל אוניה 40 חיילים בריטיים, שהתמעטו בהדרגה עד שלא נשאר אחד. האנגלים היו מספקים לנו מעט דלק מדי פעם להפעלת הגנרטורים למאור ולבטחון ימי.

שתי אוניות אלה שימשו תחילה לפינוי כל מעפילי קפריסין לארץ, ולאחר מכן הכיאו ביחד כ-115,000 עולים ארצה מנמלי הים התיכון.

אחרי שגררתי את ברנשטיין למיטתי (כי הוא היה פצוע קשה) ירדתי להגה האחורי, ניתקנו את ההגה העילי, וכך המשכנו לשוט לכיוון ת"א.

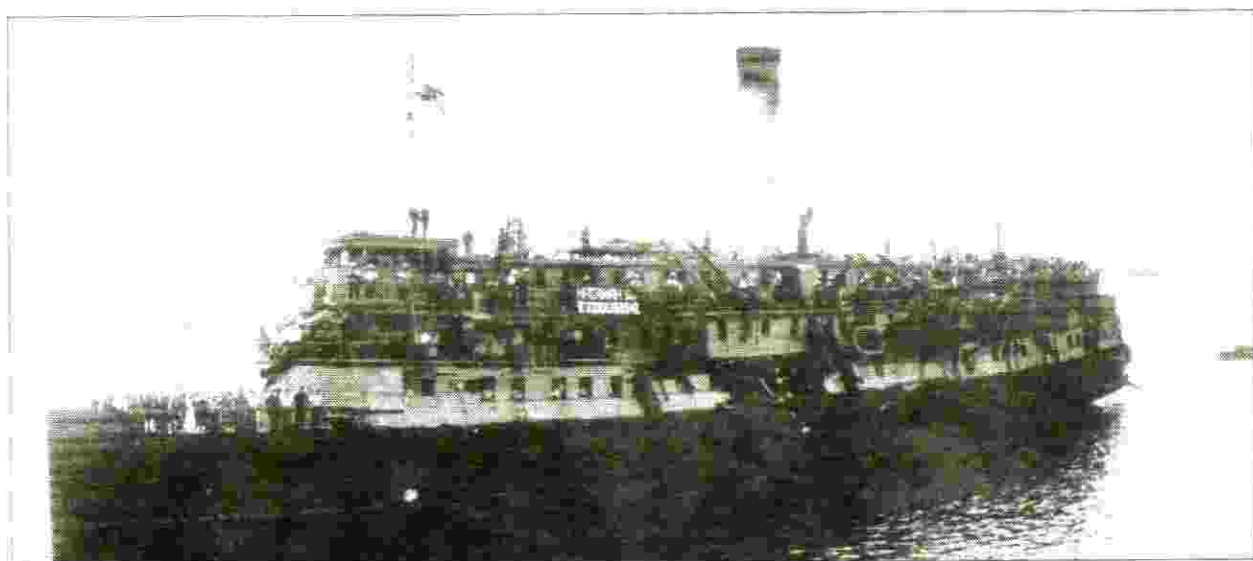
כל אשר מתואר לעיל אושר לי ע"י רב חובל Tony Bailey, בשנת 1978 כאשר בא לביתי בתל אביב, והפכנו להיות ידידים. הוא היה מפקד המשחתת Childers, שממנה נחתו כמעט כל מי שהצליח לעלות על האקסודוס, ואז גם התברר לי שהם קפצו מהגשר הצר של ה-Childers, עם גשרון צר מותקן עליה, לתוך הסיפון העליון של ה-Exodus. חלקם נזרקו על ירינו לים, וחלקם פרצו לחדר ההגה, כשקדם לכך מטר יריות.

שטנו לנמל חיפה, מלווים ב-6 משחתות וסירת. בחיפה החלו בהורדת המעפילים לשלוש אוניות הגירוש, אנו, הצוות והמלווים, הסתלקנו למקומות מחבוא מצויינים שהוכנו מראש.

בחיפה, כאשר גררו את המעפילים מהאוניה, מסרתי ליון גראוול, העיתונאי שלא נאסר, צילום מהאוניה, ועליה כתבתי (באנגלית): "לזכר 'תבוסה' אחת, עוד 'תבוסה' כזו - וניצחנו. עוד 'ניצחון' כזה, והאימפריה של בוויין תצולל לתהום הנשייה..." ואכן כך היה.

בחוף שהו אותה שעה אנשי ועדת האו"ם UNSCOP. כאשר ראו את המראה המדהים, אוניה רצוצה, הרוגים ומאה עשרים פצועים נגררים בכוח מהאוניה, הסיקו את מסקנותיהם ולמחרת המליצו לאו"ם לחלק את פלשתינה-א"י לשתי מדינות.

על הסיפון העליון עמדו המעפילים ומרדכי רחמן, פרטיזן ולאחר מכן המפקד באחת מאוניות הגירוש, פתח בשיר

"יציאת אירופה" עם 4,530 המעפילים בקרבת "רציף הדמעות" - בנמל חיפה, לקראת גירושם מהארץ